

Лист до батька (скорочено)

Франц Кафка

Дорогий батько, Ти нещодавно запитав мене, чому я кажу, що боюся Тебе. Як звичайно, я нічого не зміг Тобі відповісти, почасти саме зі страху перед Тобою, почасти тому, що для пояснення цього страху потрібно занадто багато подробиць, які важко було б привести в розмові. І якщо я зараз намагаюся Тобі відповісти письмово, то відповідь буде дуже неповною, тому що і тепер, коли я пишу, мені заважає страх перед Тобою і його наслідки і тому що кількість матеріалу набагато перевершує можливості моєї пам'яті і мого розуму.

Тобі справи видавалися зовсім простими, принаймні так Ти говорив про це мені і без розбору — багатьом іншим. Тобі все видавалося приблизно так: все своє життя Ти тяжко працював, всі жертвував дітям, і насамперед мені, завдяки чому я "жив розкошуючи", мав повною свободою вивчати що хотів, не мав ніяких турбот про їжу, а значить, і взагалі турбот; Ти вимагав за це не подяки — Ти добре знаєш ціну "подяки дітей", — але принаймні хоч знака розуміння і співчуття; замість цього я з давніх пір ховався від Тебе — в свою кімнату, в книги, в навіжені ідеї, у недоумкуватих друзів; я ніколи не говорив з Тобою відверто, в храм до Тебе не ходив, в Франценсбаде ніколи Тебе не відвідував і взагалі ніколи не виявляв родинних почуттів, не цікавився магазином та іншими Твоїми справами, нав'язав Тобі фабрику і потім покинув Тебе, підтримував Оттлу в її впертості, для друзів я роблю все, а для Тебе я і пальцем не поворушив (навіть жодного разу не приніс Тобі квитка в театр). Якщо Ти підсумуєш свої судження про мене, то виявиться, що Ти дорікаєш мені не в непорядності чи зло (за винятком, може бути, мого останнього плану одруження '), а в холодності, відчуженості, невдячності. Причому дорікаєш Ти мені так, немов у всьому цьому винен я, немов одним рухом керма я міг би все направити по іншому шляху, в той час як за Тобою немає ні найменшої провини, хіба тільки та, що Ти був дуже добрий до мене...

...Це Твоє звичайне судження я вважаю вірним лише остільки, оскільки теж думаю, що Ти абсолютно неповинний в нашому відчуженні. Але так само абсолютно неповинний в ньому і я. Зумій я переконати вас у цьому, тоді виникла б можливість — ні, не нової життя, для цього ми обидва дуже старі, — а хоч якогось світу, і навіть якщо Твої постійні докори не припинилися б, вони стали б м'якші...

Як не дивно, Ти в якійсь мірі передчуваєш, що я хочу тобі сказати. Так, наприклад, Ти нещодавно сказав мені: "Я завжди любив тебе, хоч зовні не повадився з тобою так, як інші батьки, але це тому, що я не вмію прикидатися, як інші". Ну, загалом — то, батько, я ніколи не сумнівався в Твоєму доброму до мене, але ці Твої слова я вважаю неправильними. Ти не вмієш прикидатися, це вірно, але лише на цій підставі стверджувати, що інші батьки прикидаються, — значить або проявити...нетерпимість, або — що, на мою думку, відповідає дійсності — побічно визнати, що між нами щось не в порядку і винен у цьому не тільки я, але і Ти, хоча і мимоволі. Якщо Ти дійсно так

вважаєш, тоді ми одностайні...

...З давніх пір Ти докоряв мені (і тет-а-тет, і при сторонніх, - принизливість останньої обставини Ти ніколи не брав до уваги, справи Твоїх дітей завжди обговорювались при всіх), що завдяки Твоїй праці я жив, не терпів жодних нестатків, у спокої, теплі, достатку. Я згадую Твої зауваження, які залишили у моєму мозку справжні борозни: "А я з семи років ходив з візком по селах", "Ми всі спали в одній кімнаті", "Ми були щасливими, коли мали картоплю", "Через нестачу зимового одягу у мене роками були на ногах відкриті рани", "Я був хлопчиком, коли мене віддали до Пізека в магазин", "З дому я нічого не діставав, навіть на час військової служби, я сам посилав гроші додому", "І все ж, і все ж - батько для мене завжди був батьком. Хто тепер так ставиться до батьків? Що знають діти? Вони ж нічого не зазнали! Хіба сьогоднішня дитина це зрозуміє?" За інших умов такі розповіді могли б стати відмінним засобом виховання, могли б надати бадьорості і сил, щоб витримати такі ж біди і нестатки, яких зазнав батько. Але Ти цілком не хотів цього, завдяки Твоїм зусиллям становище сім'ї змінилося, можливості відзначитися так само, як Ти, відпали. Таку можливість можна було б створити лише насильницьки, переворотом, треба було б вирватися з дому (за умови, що знайшлося б досить рішучості і сили для цього і мати зі свого боку не протидіяла б своїми засобами). Але цього Ти зовсім не хотів, Ти назвав би це невдячністю, безглуздям, непослухом, зрадництвом, божевіллям. На той час як, з одного боку, Ти, наводячи приклади, розповідаючи, соромлячи, спонукав до цього, Ти, з другого боку, строго це забороняв. Інакше ж Тебе повинна була б захопити ідея Оттл (сестра Кафки. - перекл.) в Цюрау, якщо не вважати на супутні обставини. Вона прагнула в село, з якого Ти родом, вона хотіла роботи і нестатків - того ж, що перетерпів Ти, вона не хотіла користуватися надбанням Твоєї праці, хотіла бути, як і Ти, незалежною від свого батька. Хіба це такі вже страшні наміри? Такі далекі від Твоїх прикладів і повчань. Хай наміри Оттли в кінцевому підсумку не досягли успіху, вона намагалася здійснити їх, можливо, трохи чудернацьки, надто галасливо, вона не досить поважала на своїх батьків. Але хіба в цьому була тільки її провина? Чи не винними були і обставини, насамперед те, що Ти був такий відчужений від неї? Хіба в магазині вона була Тобі менш чужою.) Ти потім сам хотів себе умовити), чим пізніше в Цюрау? І хіба не у Твоїй владі було (за умови, якби Ти міг побороти себе) підбадьорити, порадити, доглянути за нею, а можливо, навіть просто виявити терпіння, щоб цей замір обернувся на добро?...

Після таких уроків Ти зазвичай гірко жартував, що нам надто добре живеться. Але цей жарт в певному розумінні не є жартом. Те, за що Ти повинен був боротися, ми отримували з Твоїх рук, але боротьбу за життя у зовнішньому світі, яка Тобі давалася легко і якої, зрозуміло, не обминули і ми, - цю боротьбу ми повинні були пізніше вести, у зрілому віці, але дитячими силами. Я не стверджую, що через це ми виявилися в більш важкому, ніж Ти, становищі - ми були, очевидно, в однаковому становищі (при цьому я, звичайно, не порівнюю вихідні позиції), - ми у невигідному становищі лише в тому розумінні, що не можемо чванитись своїми бідами і нікого не можемо принизити

ними, як це робив Ти. Я не заперечую, що я дійсно міг би належним чином скористатися здобутками Твоєї великої і успішної праці, використати їх на благо і примножити, на Твою радість, але цьому завадило наше відчуження. Я міг користуватися тим, що Ти дав, але лише відчуваючи сором, втому, слабкість, почуття провини. Тому я можу дякувати Тобі за все тільки як злидар, але не ділом...

...Я зовсім не передбачав, чи можливий є і що буде означати для мене шлюб : це найбільше страхіття всього мого життя звалилось на мене майже цілком несподівано.

Твоя недовіра до інших менше, ніж моя недовіра до самого себе, а її виховав у мені Ти.

Франц. Листопад, 1919